

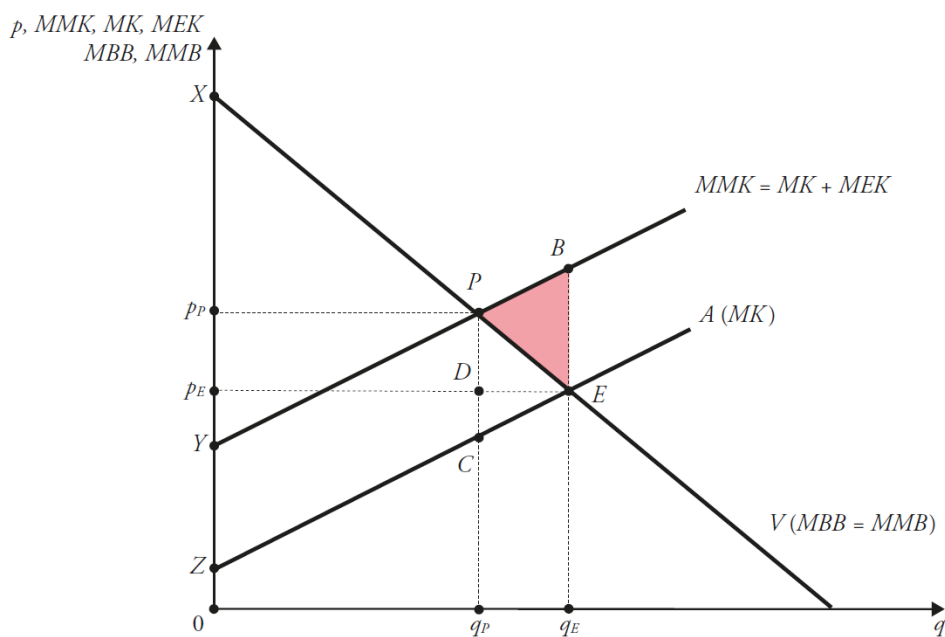
Bijlage 13A

Het theorema van Coase

We bespreken in deze bijlage juridische instrumenten als oplossing voor het probleem van externaliteiten. De basisidee is dat goed werkende instituties, zoals duidelijk gedefinieerde en afdwingbare eigendomsrechten, onder bepaalde omstandigheden helpen om externe effecten te internaliseren, omdat ze rationele economische agenten dwingen om rekening te houden met de externe kosten van hun acties. Wie de eigendomsrechten bezit, speelt volgens het theorema van Coase (1910-2013) geen rol voor de economische efficiëntie van de uiteindelijke oplossing.

We illustreren de redenering opnieuw aan de hand van de productie van papier. Figuur 13A.1 is een kopie van figuur 13.3 op pagina 383 van *Economie. Een inleiding*.

Figuur 13A.1: Pareto-efficiëntie met externe effecten

Een vrije markt zou leiden tot het punt E , waar vraag- en aanbodcurve elkaar kruisen. Door de lozing van afvalwater zijn er externe kosten die niet door de marktprijs weerspiegeld worden. Het punt P is de Pareto-efficiënte situatie waar de curves die de marginale maatschappelijke kosten (MMK) en de marginale maatschappelijke baten (MMB) weergeven, elkaar snijden. Als we de punten P en E vergelijken, dan blijkt dat de marktuitskomst vanuit maatschappelijk oogpunt tot een te hoge papierproductie en een te lage prijs leidt. Met andere woorden, de marktuitskomst is niet Pareto-efficiënt.

Hoe kan een juridische oplossing dit probleem verhelpen? We veronderstellen eerst dat de omwonenden een juridisch afdwingbaar recht hebben op proper water en dat de bron van de vervuiling onomstotelijk vaststaat. Deze veronderstelling is cruciaal,

want in dat geval kunnen omwonenden naar de rechter stappen en eisen dat de productie en consumptie van papier wordt stilgelegd. Om deze stopzetting te voorkomen kunnen de consumenten en de producenten van papier overwegen om met de omwonenden te onderhandelen. Er zijn dus twee partijen die juridisch tegenover elkaar komen te staan: de omwonenden die baat hebben bij de stopzetting enerzijds en de vervuilers - de consumenten en producenten samen - die beide baat hebben bij de consumptie en productie van papier anderzijds.¹ Dit wijst al meteen op een eerste probleem dat we later nog bespreken, namelijk: hoe kunnen deze partijen, vaak verdeeld over verschillende landen, bijeenkomen zonder al te grote (transactie)kosten?

Om te zien hoe onderhandeling tussen deze twee partijen tot een Pareto-efficiënte oplossing kan komen, kijken we opnieuw naar figuur 13A.1. De vervuilers zullen zich afvragen hoeveel ze de omwonenden willen betalen om toch papier te produceren en te consumeren vanuit de oorsprong O . Dit vertrekpunt is niet willekeurig gekozen: juridisch gezien mag er niets geproduceerd en dus ook niet geconsumeerd worden. In hoofdstuk 3 hebben we gezien dat het verticale verschil tussen vraag en aanbod gelijk is aan de som van het consumenten- en producentensurplus. De eerste eenheid papier brengt dus voor de consumenten en producenten samen ZX op als surplus. Dit surplus is dus de maximale compensatie die ze aan de omwonenden kunnen betalen. De omwonenden vragen minimaal een schadevergoeding ten belope van ZY , de marginale externe kost van het afvalwater. Omdat de maximale compensatie die betaald kan worden groter is dan de minimale compensatie die de omwonenden vragen is er onderhandelingsruimte. Elke vergoeding tussen ZY en ZX voor een eerste eenheid papier is een Pareto-verbetering. Indien we deze redenering herhalen voor een tweede en vervolgens een derde eenheid papier, dan zien we dat de onderhandelingsruimte uitgeput geraakt in het Pareto-efficiënte punt P . In het punt P zullen de onderhandelingen dan ook stoppen en wordt de Pareto-efficiënte uitkomst bereikt.

Het duidelijk en afdwingbaar eigendomsrecht van de omwonenden internaliseert het externaliteitsprobleem door onderlinge en vrijwillige onderhandelingen tussen vervuilers (consumenten en producenten) en slachtoffers (omwonenden) af te dwingen. Het bestaan van de eigendomsrechten verplicht de vervuilers om rekening te houden met de externe kosten van hun activiteiten en leidt tot Pareto-efficiëntie.

Dit resultaat hangt niet af van wie de eigendomsrechten bezit. Veronderstel dat de vervuilers (consumenten en producenten) juridisch het recht hebben om te produceren en te consumeren. De slachtoffers (de omwonenden) zullen nu bereid zijn om de vervuilers te betalen om minder papier te maken en te verbruiken. Als je opnieuw figuur 13A.1 aandachtig bestudeert, nu vertrekkend vanuit het punt q_E , dan zie je dat de bereidheid tot betalen van de slachtoffers (de afstand BE) groter is dan het surplusverlies dat de vervuilers lijden (gelijk aan 0) door hun activiteit met één eenheid terug te schroeven. Dit is opnieuw zo tot in het punt P , zodat uitputting van alle Pareto-verbeteringen via vrijwillige onderhandelingen ons ook in dit geval tot in het Pareto-efficiënte punt brengt.

¹ Voor de eenvoud veronderstellen we dus (impliciet) dat de omwonenden geen papier kopen en dus geen consumenten zijn en dat enkel de omwonenden getroffen worden door de vervuiling.

Een blik op de werkelijkheid leert echter dat niet alle externaliteitsproblemen langs deze weg kunnen worden opgelost. Coase wees zelf al op een belangrijke voorwaarde die vervuld moet zijn: de transactiekosten mogen niet te hoog zijn. Zoals in hoofdstuk 7 al besproken werd, omvatten transactiekosten alle mogelijke kosten die bij het sluiten van een transactie om de hoek komen kijken. In het voorbeeld zijn er tal van kosten die de omwonenden moeten maken om tot een overeenkomst met de uitbater te komen. Zo moeten de omwonenden veel tijd investeren in het onderling afstemmen van hun onderhandelingsstrategie, in de gesprekken met de advocaten van de vervuilers, en in het nagaan welke juridische instrumenten ze hebben om hun onderhandelingsstrategie te ondersteunen. Maar ook de vervuilers hebben gelijkaardige transactiekosten. Als deze transactiekosten hoog zijn, is de kans klein dat men via de juridische weg tot een vergelijk komt. Het is dan immers heel waarschijnlijk dat de slachtoffers er niet in slagen een overeenkomst met de tegenpartij te onderhandelen.

Bovendien stelt zich een probleem van verdeling. Volgens het Coase-theorema leiden vrijwillige onderhandelingen tot de Pareto-efficiënte oplossing, ongeacht wie de eigendomsrechten bezit, maar de verdeling van kosten en baten is natuurlijk heel verschillend. Indien de vervuilers de eigendomsrechten bezitten, dan betalen de slachtoffers aan de vervuiler om de vervuiling te verminderen. Dat is duidelijk niet in overeenstemming met het principe ‘de vervuiler betaalt’ dat heel veel mensen zien als een basisprincipe van een rechtvaardige verdeling van de lasten van milieu-inspanningen.